

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 316.77; 378; 87.9

Аксьонова В.І.

Культурна дифузія і акультурація в контексті розвитку комунікативної парадигми глобалізації та інформаційного суспільства

Висвітлюються умови розповсюдження акультурації та культурної дифузії в інформаційному суспільстві; розкриваються основні характеристики акультурації та культурної дифузії, їх складові та роль; обґрунтовуються шляхи та напрями формування комунікативної парадигми глобалізації та інформаційного суспільства; напрями оптимізації міжкультурної комунікації.

Ключові слова: комунікація, міжкультурна комунікація, культурна дифузія, інформаційна єдність людства, імідажеві моделі поведінки, комунікативна парадигма, глобалізація, інформаційне суспільство.

Інформаційна єдність людства, що формується в умовах глобалізаційної трансформації ХХІ століття, породжує за допомогою різного роду інформаційних ресурсів, з однієї сторони, – єдність світу, а з іншої, – комунікаційну єдність завдяки сучасним інформаційним технологіям. Всезагальний взаємозв'язок видів матерії, а також наявність у них таких всезагальних сторін і властивостей, як рух, простір, час, детермінізм, відображення, зумовлюють матеріальну єдність світу. Сьогодні немає сумнівів в необхідності інтенсифікації матеріальної єдності світу, що зумовлюється інформаційною єдністю світу. Однією з найважливіших проблем розвитку людського суспільства являється вироблення механізмів єдності зі світом живої природи планети Земля, в основі якого ідея доброякісного існування, точніше, співіснування. Цьому ще слід навчитися, і цьому повинні допомогти нові, набуті у ході власної інтелектуальної еволюції знання і досвід. Критерії єдності людини і природи необхідно виробляти на основі набутої теорії інформації, яка сприяє формуванню соціогенезу, космогенезу чи культурогенезу, що в цілому сприяє формуванню ноосферного суспільства.

На нашу думку, інформаційно-ентропійний баланс людського суспільства з необхідністю приводить до формування стандартів біологічної (природної) природи та зародження ноосферного суспільства. Сьогодні інформаційна революція формує комунікаційну єдність світу, у якій швидкість розповсюдження небачених об'ємів інформації набагато більше швидкості пересування людей і товарів. Комунікація людей і народів залежить не від території і місця проживання, а від структури телекомунікаційних систем. Глобальний інформаційний простір перетворює економічну, політичну, суспільну, культурну діяльність. Інформаційні технології підвищують інтенсивність зв'язків між людьми, народами і цивілізаціями, надають можливість масової освіти. Високотехнологічні засоби зв'язку, низькі транспортні розходи і необмежена торгівля створюють можливість для переміщення товарів і послуг, сприяють формуванню єдиного світового ринку. Глобалізація змінює перетворює життя людей у багатьох країнах світу, пришвидшує час і стискає простір, розмиває кордони, різко інтенсифікує соціальні процеси. Будуються інформаційні міста, проєктуються інформаційні міста з врахуванням вимог інформаційної, а не промислової і транспортної інфраструктури. Глобалізація розповсюджує масову культуру на всю планету, поза залежністю від віку,

статі, віро сповідання, національності. З іншої сторони, всесвітній культурний обмін сприяє більш свідомій інтенсифікації національних культур, формує у народів толерантність, устремління до світових форм культурної експансії, але взаємозалежність народів робить їх взаємоуразливими.

Означимо, що ідея про єдність людського роду завжди була властива людині у тій чи іншій мірі. Цю ідею слід назвати однією з самих найдавніших на Землі, яка проявлялася у міфологічних, релігійних, буденних, естетичних формах свідомості, і есплікується у філософії космізму В.Цюлковського і М.Федорова. Представники руського космізму розглядали людство у контексті всеєдності людства. Єдності повинно відповідати єдине планетне людство (як у ученні К.Цюлковського), об'єднане свідомістю філософією загальної справи (як у теорії М.Федорова). О. Тоффлер – американський публіцист, соціолог і футуролог, один з авторів концепції «постіндустріального суспільства» чи «сверхіндустріальної цивілізації». В його працях «Зіткнення з майбутнім» (1970), «Доповідь про екоспазм» (1975), «Шок майбутнього» (1980), «Третя хвиля» (1980), говорячи про те, що суспільство переживає технологічну революцію, яка веде до створення «суперіндустріальної цивілізації», попереджує про нові технологічні зміни, соціальні конфлікти і глобальні проблеми, з якими зіткнеться суспільство напередодні ХХІ століття. Він стверджує, що державний капіталізм не здатний справитися з суперечностями, які породжує НТР, з соціальними конфліктами, які приймають форму глобальних конвульсій.

В рамках даного дослідження соціальні зворушення сучасної епохи являють собою суть і наслідки кризи індустріального суспільства в світовому масштабі, вихід із якої вони вбачали у створенні «перед-захоплюючої демократії». Основна ідея його творів – прискорення соціальних і техногенних змін, що створює багато труднощів для адаптації, здійснює шокову взаємодію на індивіда і суспільство в цілому. Базовою основою демократії розглядається плюралізм як основний принцип в усіх сферах суспільного життя. Технологічні зміни, які відбулися у житті сучасного суспільства, привели до появи «постіндустріального суспільства». На його думку, «перша хвиля» – це утворення суспільства аграрного типу, «друга хвиля» – розвиток індустріального суспільства, «третья хвиля» – знаменує собою появу «суперіндустріального суспільства». О.Тоффлер сформулював ідею про інформаційне суспільство, що характеризується визнанням плюралізму в усіх сферах суспільного життя, переходом наукової думки від аналізу до синтезу, суспільних відносин від централізації та ієрархії до децентралізації й незалежності. Згідно з О. Тоффлером, індустріалізм являє собою певний вид цивілізації зі своїм особливим типом розвитку, зі своїм ставленням до навколишнього середовища, способом життя, ціннісними пріоритетами та орієнтирами, він характеризується монолітною структурою, централізацією, одноманітністю, монотонною працею, відчуженням людини.

Соціально-філософський аналіз дозволяє виокремити, що цивілізація «індустріалізму» мала суто монолітну структуру, не виключаючи навіть сфери свідомості. Цьому типу організації й функціонування виробництва відповідала і своя, так звана протестантська етика (яка в концепції М. Вебера ототожнювалася з «духом капіталізму»). Цивілізація «третьої хвилі», що наближається, докорінно відрізняється від капіталізму періоду «індустріалізму», основні регулятивні принципи якого не спрацьовують в період переходу суспільства до економіки самообслуговування. Свого часу шість взаємопов'язаних принципів – стандартизація, централізація, спеціалізація, синхронізація, концентрація й максималізація – програмували поведінку людей, цементували суспільство на всіх рівнях, починаючи з виробництва й закінчуючи сферою сім'ї, дозволяла, міжособистісних стосунків тощо. Проте поява нових інформаційних технологій, реорганізація виробництва на основі впровадження найновіших досягнень науки й техніки привели в рух «третьою хвилю», до розвитку цивілізації, яка руйнує всі шість принципів попередньої економіки і змінює їх на протилежні.

Варто визначити, що на зміну етики споживання приходить етика самообслуговування, що несе в собі інші цінності й типи поведінки. В останній повага до людини залежить вже не від наявного в неї капіталу, а від практичної віддачі в безпосередній її діяльності. Внаслідок цього змінюється цінність не лише окремої людини, а й суспільства загалом. На думку О. Тоффлера, відбувається своєрідна «гуманізація»

суспільства, оскільки мірою того, як зміцнюється влада капіталу, зникають і притаманні капіталізму дух користоловства й меркантилізму. Відповідно до різноманітності, поліваріантності, багаточетрованості майбутньої соціально-економічної системи особистість теж представлятиме собою розмаїтість рольових моделей життєвих стилів, що являє переворот в усьому внутрішньому світі людини, який позначається на її свідомості й підсвідомості. В цілому, коли мова йде про з'ясування того, що являє собою «третя хвиля», то О. Тоффлер весь час застерігає проти готових формул її визначення. Тому найголовніша його ідея полягає в тому, що людство вступило на шлях прискорених змін, а це радикальним чином впливає на весь комплекс життєзначущих орієнтирів, цінностей, ідеалів. В своїх дослідженнях О.Тоффлер прийшов до висновку, що базовими інструментами влади є сила, багатство і знання. Якщо в минулому домінували сила й багатство, то в сучасному інформаційному суспільстві – знання.

Відповідно до проблеми нашого дослідження О. Тоффлер попереджає, що знання (інформація) без розвинутих механізмів громадянського контролю можуть перетворитися на засіб владного маніпулювання людьми. В постіндустріальному суспільстві жорстко централізована бюрократія повинна буде поступитися місцем децентралізованим спільнотам, пов'язаним між собою неформальними відносинами. Згідно політичних поглядів, що були близькими до популізму, він розділяв утопічні уявлення про можливість створення справедливого суспільства в процесі демократичних реформ капіталізму.

Як свідчить аналіз, телекомунікації, біотехнології, програмування, інформатика й електроніка поступово змінюють форми дегуманізованої праці, становище робітника в системі виробництва, його функції. Рутинна, монотонна, часткова робота сьогодні не є ефективною формою праці, а лише творчість, ефективна організація виробництва, забезпечення праці необхідними умовами. В період «третьої хвилі» мова йде про участь робітника у прийнятті рішень, збільшення виробництва за рахунок універсалізації працівника, рухомий графік роботи замість жорсткого, можливість здійснення вибору, заохочення творчості. Організація праці в новому суспільстві вимагає змін не тільки в організації виробництва, але й освіти, культурі, вихованні. Індивід на цій стадії постає як творча індивідуальність, він володіє професійними знаннями і навичками, сприймає зміни, творчо підходить до справи в нестандартних ситуаціях.

Проаналізувавши сутність індустріального суспільства, зазначимо, що воно не знає масованого робітника старого світу з притаманними йому цінностями солідарності, єдності, об'єднання зусиль, рівності в отриманні благ. На зміну йому прийшов робітник – творець, дослідник, винахідник. Безробіття треба викоринювати шляхом освіти, здобуття нових професій. О.Тоффлер закликає до заохочення науково-дослідних робіт в галузі управління, пошуку оптимальних шляхів і форм переходу суспільства до нового якісного стану неоіндустріалізму. Найефективніший засіб інтенсифікації виробництва він вважає у формуванні нового ставлення до людини. Підприємці мають поводитися зі своїми службовцями як з особистостями. Поглиблення змісту та характеру праці приведе до радикальної зміни суспільства, основу якого становитиме інформація, яка встановить нові межі індустріалізму, зумовлені прогресивним розвитком.

Автор виділяє невирішені раніше частини загальної проблеми – культурна дифузія та акультурація, які є двома складовими комунікаційного процесу. Виділяючи у комунікаціях такі аспекти обміну інформацією, як аспект технічної налаштованості (комунікативність), автор намагається виокремити методологічну установку дослідження: розподіл комунікації на комунікативний (пов'язаний з інтерсуб'єктивністю) і комунікаційний (пов'язаний з технічною реалізацією). Даний розподіл сприяє вирішенню як гносеологічних парадоксів, так і гіпостезування понять, що стосуються феноменів ідентичності, маргінальної свідомості, соціального кругообігу суспільства.

Мета статті:

– виявити умови розповсюдження культурної дифузії в умовах інформаційного суспільства;

– розкрити основні характеристики акультурації, її складові та роль в умовах інформаційного суспільства;

– обгрунтувати призначення інформаційної єдності людства, в контексті якої розгортаються культурна дифузія та акультурація.

Соціально-філософський аналіз стверджує, що акультурація – це процес взаємовпливу культур сприйняття одним народом чи частково культури іншого народу, як правило, більш розвинутого; необхідний елемент міжкультурної взаємодії. Термін «акльтурація» ввійшов у науковий обіг у США у 1930-рр. у зв'язку з вивченням культури американських індіанців. Акультурацію як засвоєння чужої культури почали займатися на початку ХХ століття американські антропологі Р.Редфілд, Р.Лінтон і М.Херсковіц. На першому етапі вони розглядали акультурацію як результат тривалої комунікації груп, які представляють собою різні культури і виражаються у зміні висхідних культурних моделей в обох групах у залежності від взаємодії груп. Вважалося, що дані процеси відбуваються автоматично, при цьому культури змішуються і досягається стан культурної і етнічної однотанності. При цьому реально менш розвинута культура змінюється набагато більше, чим розвинута.

Результат акультурації визначається у залежності від відносної частки числа учасників взаємодіючих груп. Поступово дослідники відійшли від розуміння акультурації як групового феномена і стали розглядати її на рівні психології індивіда. Згідно новим уявленням, процес акультурації трактувався як зміна ціннісних орієнтацій, рольової поведінки, соціальних установок індивіда. У теперішній час термін «акльтурація» використовується для визначення процесу і результату взаємного впливу різних культур, при якому всі чи частина представників однієї культури (реципієнти) переймають норми, цінності і традиції іншої. У процесі акультурації кожна людина одночасно покликана вирішувати дві проблеми – збереження своєї культурної ідентичності у включення в чужу етносоціальну культуру. Остання представляє собою досвід життєдіяльності народів, який охоплює найсуттєвіші етносоціальні досягнення етносоціальних спільнотей, людей, різних національностей, в освоєнні етносоціального буття, соціуму в цілому, матеріальних і духовних цінностей, з яких складається.

Автор прагне визначити, що культурна дифузія – це просторове розповсюдження культурних досягнень одних суспільств в інші. Виникнувши в одному суспільстві, те чи інше явище культури може бути залученим в іншому суспільстві. Розвиток дифузійнізму пов'язаний з роботами Л.Фробеніуса (1873–1938), який висунув теорію культури, що має свою душу (paideuma); В.Шмідта (1868–1954), В. Копперса (1886–1961), Г.Чайлда (1892–1957). Дифузійнізм (від лат. diffusio – поширення) як поняття означає напрямок у соціальній філософії, який передбачав основою суспільного розвитку процеси запозичення і розповсюдження культури з одних центрів в інші; поширення культурних явищ через контакти між народами завдяки культурним нововведенням як результатам зовнішніх впливів і каналів, якими вони передавалися і впроваджувалися у певну соціокультурну парадигму. Витоки дифузійнізму знаходяться в антрополографічному вченні німецького географа і етнографа, засновника дифузійнізму Ф.Ратцеля (1844–1904). Дифузійністи протиставили поняттю еволюції історичного процесу поняття «культурної дифузії», яка базується на уявленнях про розповсюдження культури, окремих її елементів з якогось центру чи центрів. Дифузійністи вважали, що дифузія культури, яка не має аналогів у біологічній еволюції передбачає співпрацю між спільнотами, здатність історичних «конкурентів» вчитися один в одного, в контексті чого суспільний розвиток зводився до послідовних культурних, технічних та ін. впроваджень. Автор виділяє три основних варіанти дифузійнізму: 1) інвазіонізм (від англ. invasion – вторгнення), який розглядав великі соціокультурні зміни як наслідки вторгнення в культуру мігрантів, що приносять більш високий рівень культури і техніки; 2) теорії культурного центру (Е.Сміт), що відображали процес розповсюдження культури у вигляді послідовних хвиль розсіювання свого роду місіонерських еліт з загальною колісикою цивілізації, на роль якої висували Шумер чи Давній Єгипет; 3) теорія культурних кіл (Ф.Гребнер, Л.Фробеніус).

Можемо визначити, що комбінація можливих варіантів вирішення цих проблем дає чотири основні стратегії акультурації: асиміляцію, сепарацію, маргіналізацію, інтеграцію. Вважається, що успішність акультурації у психологічному аспекті визначається позитивною етнічною ідентичністю та етнічною толерантністю. Інтеграції відповідає позитивна етнічна ідентичність і етнічна толерантність, асиміляції – негативна етнічна ідентичність і етнічна толерантність, сепарації – позитивна етнічна ідентичність і інтолерантність, маргіналізації – негативна етнічна ідентичність і інтолерантність. Тому

найважливішим результатом і метою акультурації являється довготривала адаптація до життя у чужій культурі. Вона характеризується відносно стабільними змінами в індивідуальній чи груповій свідомості у відповідь на вимоги оточуючого середовища. Адаптацію розглядають у двох аспектах – психологічному і соціокультурному. Психологічна адаптація представляє собою досягнення психологічної задоволеності у форматі нової культури. Соціокультурна адаптація заключається у вмінні вільно орієнтуватися у новій культурі і суспільстві, вирішувати повсякденні проблеми в усіх сферах життєдіяльності.

Сучасні досягнення сучасної цивілізації свідчать, що соціалізація індивіду у рамках аналогічного товариства представляє собою не засвоєння групових цінностей чи норм поведінки, а побудову певного особистісного іміджу, який може бути сконструйований в результаті соціальної творчості індивіду. Він може бути сконструйованим із різних атрибутів споживання чи зайнятості, розповсюджених у суспільстві, і являється засобом самовираження і самопрезентації людини. Створюється парадоксальна залежність – чим активніше людина намагається підтримати власний імідж, тим більше вона стає залежною від інтенсивного спілкування з оточуючими.

Виникає і зворотна залежність – все більша стислість інформаційного простору, в контексті якого зростаюча інтенсивність спілкування змушує людину втягуватися у процес симуляції своєї ідентичності, доповнювати і коригувати своє «Я», вибудовувати свій образ в очах інших. Іміджеві моделі поведінки передбачають особливу значущість неформальних міжособистісних зв'язків. По своїй суті імідж відображає вільне самовизначення людини, її соціальну значущість вона набуває при умові активної комунікативної взаємодії. Мати свій імідж означає заявити оточуючим про свій особистий стиль життя і бути почутим.

Отже, імідж в контексті розвитку комунікативної парадигми глобалізації та інформаційного суспільства не тільки вимагає від людини постійного «самореферування», а й базується на рефлексивному сприйнятті оточуючого середовища. Розповсюдження іміджевої моделі поведінки та ігрової концепції життя, соціальна успішність їх прихильників створює розрив між «соціально реальним» і «соціально віртуальним». Відбувається розмивання звичних категорій ідентичності, що базуються на груповій солідарності і культурних традиціях. Із комунікативної культури суспільства витісняються історично сформовані форми спілкування. В інформаційному суспільстві відбувається перехід до нової систем самоідентифікації, що дозволяє вільно моделювати своє «Я» з багатоманітних інформаційних ресурсів оточуючого світу, конструювати власну ідентичність. Здатність до вільної, моделюючої самоідентифікації являється одним з виявів креативного мислення. Інформаційний простір перетворюється для неї в потік кліпів – модульних одиниць інформації, динамічних, плинних, відносно незалежних один від одного, що належать до вільного відбору і комбінування. При цьому свідомість витісняється у сферу інтуїтивної творчості – вона утікає у простір симуляції образів, моделювання віртуальної реальності, для якої головним стає постійна зміна образів, безперервне поновлення ресурсної бази, формування все нових і нових ситуацій і подразників, залежність від «кліпової культури».

Слід підкреслити, що під міжкультурною комунікацією розуміється процес спілкування, взаємодії людей, що здійснюється за допомогою знакових механізмів, серед яких найбільш істотною роль відіграє мова, яка найтіснішим чином пов'язана зі світоглядом і формуванням даної культури. Тема має велике теоретичне і практичне значення, так як діалог культур як вид спілкування являється багатовимірним, складно організованим феноменом, з широкою сферою своєї дії. Запропонований підхід до аналізу культур дозволяє більш широко і цілісно уявити картину культурних контактів у рамках соціуму, зокрема, через використання мовленнєвого підходу до аналізу міжкультурної комунікації як процесу обміну цінностями в умовах інтеркультурного діалогу. Однією з базових функцій мови являється модифікація внутрішнього стану людини, що реалізується через посередництво знаків і передбачає формування певних поведінських диспозицій чи «динамізмів» (вислів Г.Саллівана).

Можемо виокремити, що мовленнєві структури в кінцевому рахунку орієнтовані на людину, тому мова виступає у якості необхідної умови інтерпретатора (адресата, повідомлень, що формуються за допомогою певної знакової системи) і механізму інтер-

претації повідомлень. Культура – це, перш за все, повідомлення, які побудовані згідно з законами певної мови, лексичного матеріалу, наборів висловлювань, семантично і прагматично пов'язаних між собою (тексти різного плану), і та реальність, до якої вони направлені. Зв'язки знакової системи з реальністю складають прагматичний аспект культури. Важливо, що ці зв'язки будуються по певним канонам і нормам, що засвоюються традиційними носіями цієї культури, які мають також мовний і мовленнєвий характер. Іншими словами, культура – це сукупність певних знаків для опису фізичної, соціальної та економічної реальності, а також мов для опису самих цих мов. Звідси витікає, що діалог культур означає формування такої культури, яка була б можливою для опису всіх можливих економічних і соціальних реалій всіх суспільств, які втягнуті в глобалізаційний процес.

Можемо констатувати, що основною загрозою в контексті розвитку комунікативної парадигми глобалізації та інформаційного суспільства може бути можливість втрати різними культурами своєї індивідуальності, своєї специфіки, що неминуче приводить до втрати носіям і даної культури своєї самоідентичності, до розмивання культур і внаслідок цього до втрати виключно важливого для розвитку будь-якої цивілізації фактора – фактора різноманітності. У процесі формування інтеркультурного діалогу у рамках кожної цивілізації, що приймає участь в діалозі, формуються структури і механізми, що дозволяють розширити зв'язки з іншими культурами, легше засвоїти їх зміст, формуються основи для загального базису кросс-культурної взаємодії. І чим глибше дана культура задіяна у процесах інтеркультурної комунікації (конструктивної), тим вищою стає її здатність до цього діалогу, так як саме в комунікативних процесах такого типу культура збагачується змістом, частково залучаючи у своїх партнерів, частково формуючи з власного матеріалу для забезпечення активної інтерцивілізаційної взаємодії. У цьому процесі є і зворотна сторона, яка вимагає від учасників діалогу виключної динамічності, рухомості концептуальних схем світу, що може утруднити самоідентифікацію людини, яка покликана робити вибір із великої кількості альтернативних *modus existendi*, не маючи можливості оцінити всі наслідки прийняття однієї з них.

Саме осмислення розвитку комунікативної парадигми глобалізації та інформаційного суспільства свідчить, що при всій різноманітності і самобутності культур існує нагальна необхідність узгодження та універсалізації різних практичних форм соціокультурного буття, яка здійснюється в діалозі культур. Продуктивний аналіз діалогу культур можливий завдяки діалектики глобального і локального. Передбачається таке розуміння культури, при якому вона виступає як конкретно-історичний продукт становлення, вирішення суперечностей між центральним і периферійним з містом в культурах, між культурами-антагоністами. Ефективним засобом вирішення сучасних колізій глобального і локального, універсального та унікального, планетарного і регіонального являються конструктивні діалектичні форми діалогу культур, що вміщують всю складність і суперечливість сучасного соціального буття.

Західноєвропейський культурний простір уявляється у вигляді двох конструктивів діалогу – науково-раціоналістичного та інтуїтивно-міфологічного, що розрізняються по своїм світоглядним інтенціям. Перше несе в собі риси інструментальності, діяльнісної заданості, а друге – направлене до «коріння», «грунту», між якими і сьогодні точиться непримирима боротьба. Ключовим початком аналізу міжкультурної комунікації особистості являється використання діалектики диференціації та інтеграції, аналізу та синтезу, які передбачають, з однієї сторони, – аналіз конкретних та унікальних складових цього культурного процесу, а з іншої – виявлення універсальних цивілізаційних закономірностей, що набувають планетарного характеру.

У цьому – діалектика універсального та одиничного, яка і складає суть розвитку різних культурних традицій. Пошук культурних універсалій – це єдиний шлях взаєморозуміння різних цивілізаційних традицій, спираючись на які ми можемо проникнути у самобутні елементи культури. Сучасний світ все більше універсалізується, набуває від глобальної цілісності, в той же час наша епоха характеризується активізацією та посиленням самобутніх, національних елементів культури, у кожній культурі проти діють універсальне і локальне, національне та інтернаціональне, елітарне і маргінальне центр і периферія. Соціокультурна реальність розкривається тільки в умовах зіткнення

і взаємовпливу різних культур, в діалозі яких і можливо знаходження відносної рівноваги, балансу.

Таким чином, головне вирішення проблеми – це знаходження шляхів оптимізації комунікації між культурами, цивілізаціями, народами, особистостями, кожна з яких несе свої смисли, традиції, норми. Комунікативна парадигма глобалізації та інформаційного суспільства – це нова парадигма, що формується в епоху інформаційних технологій, інформаційного суспільства, в основі якої розвиток засобів масової комунікації, інформаційно-комунікаційних технологій, що представляють собою найважливішу сторону сучасної цивілізації. В сучасних дискусіях про процес переходу до інформаційного суспільства, до суспільства знання важливе місце повинні займати наступні антропологічні установки: пошуки осмисленості буття, моральність і мораль, в які інтегрується більшість різноманітних систем цінностей (аксіологічних та етичних), виховання, мистецтво, устремління вирішувати конфлікти, устремління до спів-знання. У всіх цих установках велику роль відіграє комунікація як складний і сперечливий соціальний феномен і складна поліфункціональна система цінностей. Парадигма «філософії свідомості» змінюється комунікативною парадигмою, яка розвивається завдяки сучасному багатоманітному світу, який є основою для майбутнього розвитку. Так, теоретик комунікації П.Вацлавик продукує наступні найважливіші аксіоми комунікації як соціального феномена: 1) людина не може не комунікувати; 2) кожна комунікація має змістовний і з'єднуючий аспект; 3) кожний комунікативний процес залежить від установок партнерів з приводу комунікації; 4) кожна людина комунікує як у цифровій, так і в змістовній формі; 5) комунікативні процеси структуровані або симетрично, або додатково. Справжня комунікація включає когнітивні, аксіологічні, емоційні і діяльнісні виміри, що доповнюють один одного. Для того, щоб мати можливість діяти адекватно, активно, оптимально і осмислено, слід реагувати на динаміку перебудову діяти суспільства: через власну перебудову; через навчання, отримання, передачу і виробництво знань; через розуміння і визнання цінностей. Використання інформаційних технологій породжує також і негативні феномени (наприклад, інформаційно-цифровий вимір соціальних девіацій; негативні наслідки комунікацій, зумовлених не тільки технічними засобами; зникнення інтересу до особистісних контактів тощо. Разом з тим сучасні інформаційно-комунікативні технології сприяють розвитку людського потенціалу через комунікативну культуру і розвиток особистості в умовах виникнення ідеології інформаційного суспільства.

Отже, суспільство розглядається як мережа комунікацій, а комунікації створюють можливість для самопису суспільства і його самовідтворення (Н.Луман). Комунікація представляється як активне середовище, що самоорганізується. У якості одного з дослідницьких напрямків виокремлюється проблематика мовленнєвої комунікації, висунута австрійським філософом і логіком Л.Вітгенштейном, в контексті якої розкривається характер впливу соціокультурних факторів на процес комунікації і соціокультурна зумовленість вербальних і невербальних комунікаційних засобів на будь-якому рівні функціонування. В той же час виокремлюються наступні аспекти у дослідженні міжкультурної комунікації: 1) соціологічний (соціальні, етнічні та інші фактори); 2) лінгвістичні (вербальні і невербальні засоби комунікації, мовленнєві стилі, способи підвищення ефективності міжкультурного спілкування); 3) комунікативні (комунікативні навички і вміння, управління конфліктами, розвиток міжгрупових в'язків). Введення поняття «цілісне поле культури» (В.Межуєв) дозволяє не протиставляти, а поєднувати в єдине ціле «цілісно-аксіологічні і онтологічні аспекти людської соціально-історичної діяльності. Розвивається інформаційно-семіотичний підхід до культури, в основі якого поняття «текст» (Е.Касіер, А.Моль, Г.Гадамер, Ю.Лотман) який дозволив розглядати культурні феномени як знаки, що несуть в собі інформацію.

Можемо узагальнити, що в якості передумови взаєморозуміння в міжкультурній комунікації визнається стійкість культурних суб'єктів і спільнот, відмова від ідеї універсальності західного шляху розвитку і західної соціокультурної системи. До ключових понять міжкультурної комунікації слід віднести наступні поняття: «цивілізація», «культура», «комунікація», «міжкультурна комунікація», «концептосфера», «своє-чуже», «етнічний стереотип». Найважливіша сутнісна характеристика культурної глобалізації взаємозв'язок процесів інтернаціоналізації економіки, політики, культури;

розвиток єдиної системи світового зв'язку; зміни й ослаблення функцій національних недержавних утворень, у тому числі таких, як етнічні діаспори, релігійні та націоналістичні рухи, що визначає усе більш складний комплекс трансграничних взаємодій. Останні проявляються у неухильному зростанні і посиленні впливів міжнародних інститутів громадянського суспільства, значному розширенні масштабів трансграничних комунікаційних та інформаційних обмінів, утворення міжнародного правового і культурно-інформаційного поля; розвиток комунікацій, структур і відносин, що ведуть до високого ступеня соціальної взаємопов'язаності і взаємозалежності.

Список використаних джерел

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф. Абдеев; Редакторы: Е.С. Ивашкина, В.Г. Деткова. – М.: «ВЛАДОС», 1994. – 336 с.
2. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / У. Бек; [Пер. с нем. В. Сидельника и Н. Федоровой; Послесл. А. Филиппова]. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
3. Бергер П. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман; [Пер. с англ. Е. Руткевич; Моск. филос. фонд.]. – М.: Academia-Центр; Медиум, 1995. – 323 с. – (Первые публикации в России).
4. Бех В.П. Функциональная модель личности: поиски поликультурных детерминант поведения: Монография / В.П. Бех, С.О. Шалимова – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 255 с.
5. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь / Энтони Гидденс; Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 120 с.
6. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Самюэль Хантингтон; пер. с англ. Т.Велимеева. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2006. – 571 с.
7. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике / К. Шеннон. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1963. – 830 с.
8. Вашкевич В. М. Исторична свідомість сучасної молоді: до методології дослідження / В. М. Вашкевич // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 74–79.
9. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія. / Воронкова Валентина Григорівна. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.
10. Кастельс М. Пути к информационному обществу: структура занятости в семи главных индустриальных странах, 1920–1990 гг. / М. Кастельс, Ю. Аояма // Междунар. обзор труда. – М., 1995. – Т. 133, № 1/3. – С. 52–79.
11. Куцепал С. Идентичность модерна и постмодерна / С.Куцепал // Філософські обрії. – 2007. – №17. – С.3–15.
12. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [збірник наукових праць]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – Вип.45.– С.128–141.

Аксьонова В.І. Культурная диффузия и аккультурация в контексте развития коммуникативной парадигмы глобализации и информационного общества

Раскрываются условия распространения аккультурации и культурной диффузии в информационном обществе; основные характеристики аккультурации и культурной диффузии, их составляющие и роль; обосновываются пути и направления формирования коммуникативной парадигмы глобализации и информационного общества; направления оптимизации межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: коммуникация, межкультурная коммуникация, культурная диффузия, аккультурация, информационное единство человечества, имиджевые модели поведения, коммуникативная парадигма, глобализация, информационное общество.

Aksyonova, V.I. Cultural diffusion and acculturation in the context of development of communicative paradigm of globalization informative society

The conditions of acculturation and cultural diffusion in informative society are popularized; basic characteristics of acculturation and cultural diffusion, their components and role; the ways and directions of forming of communicative paradigm of globalization and informative society; the tendencies of optimization of intercultural communication are proofed.

Key words: communication, intercultural communication bias, cultural diffusion, acculturation, informative unity of mending, image-model behavior, communicative paradigms, globalization, informative society.